

راهنمای پیاده سازی بیمارستان بدون دخانیات

بهار ۱۴۰۲

مرکز پزشکی، آموزش و درمانی کودکان مفید

DON'T SMOKE
AT MOFID CHILDREN'S HOSPITAL

سیگار و قلیان نکش
چون من هم آسیب میبینم

اگر تصمیم به ترک گرفته اید
برای مشاوره رایگان
با شماره ۴۰۳۰ تماس بگیرید

Don't smoke cigarette or hookah
because
I will get hurt too

استعمال دخانیات در کلیه فضاهای باز و بسته بیمارستان کودکان مفید ممنوع است

فهرست:

۳	پیشگفتار.....
۳	مقدمه.....
۴	هدف راهبردی:.....
۴	تعریف بیمارستان بدون دخانیات.....
۴	اسناد بالادستی.....
۵	سیاست بیمارستان بدون دخانیات.....
۶	گام های پیاده سازی بیمارستان بدون دخانیات.....
۷	گام اول: حمایت همه جانبه و راهبری.....
۷	گام دوم: اطلاع رسانی.....
۸	گام سوم: جلب مشارکت همگانی.....
۸	گام چهارم: شناسایی مصرف کنندگان محصولات دخانی و حمایت از ترک دخانیات.....
۹	گام پنجم: آموزش.....
۹	گام ششم: ایجاد محیط بدون دخانیات.....
۱۰	گام هفتم: پایش و ارزشیابی.....

تقدیر و تشکر:

تهیه کنندگان این راهنما وظیفه خود میدانند که از کمک های فنی دبیرخانه کنترل دخانیات کشور (آقایان دکتر جندقی و مهندس ولی زاده) و دفتر نمایندگی سازمان جهانی بهداشت در ایران (دکتر منصور رنجبر، دکتر مرتضی املشی، دکتر مرضیه سلمانی نژاد، خانم سونیا نهال طهماسبی و خانم سیما محمدی) قدردانی کنند.

تدوین کنندگان:

دکتر شریف ترکمن نژاد

مهندس آرزیتا پیشگو

پیشگفتار

در این نوشتار تلاش شده است که با ارائه ی تعریفی جامع از بیمارستان بدون دخانیات، استناد به اسناد بالادستی ملی و بین المللی به عنوان اسناد پشتیبان و تدوین سیاست بدون دخانیات، با توجه به ادبیات بین المللی و تجربیات ملی و جهانی؛ گام های پیاده سازی بیمارستان بدون دخانیات را قدم به قدم در اختیار مدیرانی که مایلند این سیاست را در بیمارستان های خود پیاده سازی کنند؛ قرار دهد. به منظور ساده تر کردن این راهنما، سیاست بدون دخانیات، فرم تعهد نامه کارکنان و دانشجویان، آئین نامه انضباطی و جدول زمانبندی برنامه عملیاتی بصورت الگو آماده شده و در اختیار شما قرار داده شده است. چند نمونه از پوستر های تهیه شده نیز برای تکثیر و نصب در بیمارستان تهیه شده است.

مقدمه

استعمال دخانیات و مواجهه با دود دست دوم آن، یکی از بزرگترین عوامل مرگ و میر در جهان است که سالیانه موجب مرگ حدود هشت میلیون نفر در جهان می شود که بیش از یک میلیون نفر از این تعداد مصرف کننده محصولات دخانی نبوده اند، بلکه در معرض دود استعمال دخانیات سایرین (دود دست دوم) قرار گرفته اند. در اجرای ماده ۸ کنوانسیون کنترل دخانیات و مطابق تبصره یک ماده ۱۳ قانون جامع کنترل و مبارزه ملی با دخانیات، به منظور حفظ سلامت عمومی به ویژه محافظت بیماران، مراجعین و کارکنان در برابر دود محصولات دخانی، استعمال دخانیات در اماکن عمومی از جمله بیمارستانها ممنوع می باشد. با توجه به ویژگی های منحصر بفرد محیط های بهداشتی درمانی این اماکن، بویژه بیمارستان ها میتوانند به عنوان الگوی محیط سالم و عاری از دخانیات برای جامعه عمل کنند.

هدف راهبردی:

رسیدن به معیارهای بیمارستان بدون دخانیات و گسترش فرهنگ ضد ارزش بودن مصرف دخانیات

تعریف بیمارستان بدون دخانیات

"بیمارستان بدون دخانیات" بیمارستانی است که در آن مصرف دخانیات رفتاری ناهنجار و ضد ارزش تلقی شده، مصرف آن توسط کارکنان درمانی و غیر درمانی، بیماران و مراجعین ممنوع بوده، از مواجهه افراد در مقابل دود دست دوم محافظت میشود؛ دسترسی های لازم برای کسانی که تمایل به ترک دخانیات داشته باشند فراهم شده است؛ از صنایع دخانی و تجارت های وابسته به آن هیچ کمکی دریافت نمی شود؛ عرضه، فروش و تبلیغ محصولات دخانی در آن ممنوع است.

پشتوانه تحقق چنین بیمارستانی؛ اسناد بالادستی بین المللی و ملی شامل کنوانسیون جهانی کنترل دخانیات و قانون جامع کنترل دخانیات است.

اسناد بالادستی

کنوانسیون جهانی کنترل دخانیات ابزار مناسبی برای مهار اپیدمی دخانیات در جهان محسوب میشود و اولین معاهده سازمان بهداشت جهانی است که اجرای آن موفقیت های زیادی را در جهت پیشبرد اهداف بهداشت عمومی به همراه داشته است. در حال حاضر ۱۸۱ کشور جهان عضو این معاهده هستند. این معاهده در سال ۱۳۸۴ در جمهوری اسلامی ایران به تصویب رسیده، با بهره گیری از مفاد این کنوانسیون، قانون جامع کنترل و مبارزه ملی با دخانیات، تهیه شده و در سال ۱۳۸۵ به تصویب مجلس شورای اسلامی و آیین نامه اجرایی آن در سال ۱۳۸۶ به تصویب هیات وزیران رسید. به منظور برنامه ریزی برای مبارزه با مصرف مواد دخانی و حفظ سلامت عمومی، ستاد کشوری کنترل دخانیات با عضویت وزرای دستگاه های مرتبط و مسئولین ارشد سازمان های ذی ربط تشکیل شد؛ مصوبات این ستاد پس از تأیید رئیس جمهور برای کلیه دستگاه ها و سازمان ها لازم الاجرا است.

سازمان جهانی بهداشت برای کمک به کشورهای عضو، باهدف تحقق بخشیدن به مفاد و بندهای مندرج در کنوانسیون، شش راهکار کلیدی و خط مشی مهم و مؤثر به شرح ذیل را برای کاهش تقاضای دخانیات به کشورهای جهان اعلام نمود:

۱- پایش مصرف دخانیات و سیاست های پیشگیرانه

۲- محافظت از مردم در برابر دود محصولات دخانی

۳- پیشنهاد کمک به ترک استعمال دخانیات

۴- هشدار در مورد خطرات مصرف دخانیات

۵- به موردا اجرا گذاشتن ممنوعیت تبلیغات، ترویج و حمایت از محصولات دخانی

۶- افزایش مالیات بر محصولات دخانی

هدف ملی برنامه کنترل دخانیات در کشور بر اساس سند ملی پیشگیری و کنترل بیماریهای غیرواگیر و عوامل خطر مرتبط، کاهش ۳۰ درصدی مصرف دخانیات تا سال ۱۴۰۴ است؛ انتظار می رود، اجرای دقیق راهکارهای شش گانه کاهش تقاضا، دستیابی به هدف تعیین شده در کاهش مصرف را محقق کند.

بیمارستان بدون دخانیات یکی از خط مشی هایی است که در صورت پیاده سازی از دو منظر میتواند نقش قابل توجهی در مقابله با دخانیات و پیامدهای نامطلوب آن ایفا کند؛ بیمارستان از یکسو نقش منطقه ای و فرامنطقه ای دارد و میتواند کارکرد اطلاع رسانی و فرهنگ سازی داشته باشد؛ از سوی دیگر ممنوعیت های قانونی از جمله، تبصره ۱ و ۲ ماده ۱۳ (قانون جامع کنترل و مبارزه ملی با دخانیات) مصوب سال ۱۳۸۵ مبنی بر جرم بودن مصرف سیگار در اماکن عمومی که شامل محوطه های باز و بسته بیمارستان نیز میشود؛ بیمارستان را در موقعیت مناسبی برای گسترش این خط مشی قرار میدهد.

سیاست بیمارستان بدون دخانیات

سیاست بیمارستان بدون دخانیات منطبق با سیاست های کشوری کنترل و مبارزه با دخانیات بوده و دارای مؤلفه های زیر است:

- ۱- بیمارستان دارای سیاست بدون دخانیات بوده، مدیران بیمارستان بطور جدی و پایدار از آن حمایت میکنند.
- ۲- بیمارستان همه منابع انسانی و مالی مورد نیاز برای پیاده سازی سیاست بدون دخانیات را تأمین میکند.
- ۳- بیمارستان استراتژی مشخصی برای اطلاع رسانی و آگاه سازی سیاست بیمارستان بدون دخانیات به کادر درمانی و غیر درمانی، بیماران و مراجعین دارد.
- ۴- در همه اسناد و پرونده های استخدامی کارکنان بیمارستان - و همچنین قراردادهای پیمانکاران و اسنادی که با دیگر سازمانهای درگیر برای اجرای امر خاصی در بیمارستان هستند- تعهد اجرای سیاست بیمارستان بدون دخانیات در نظر گرفته میشود.
- ۵- بیمارستان برای جلب مشارکت همگانی کارکنان درمانی و غیر درمانی و نیز جامعه محلی در اجرای سیاست بیمارستان بدون دخانیات استراتژی مشخصی دارد.
- ۶- پزشکان در روند درمان بیماران به موضوع استعمال دخانیات در بیماران و یا اطرافیان بیمار(در خانواده و محیط کاری) توجه ویژه دارند و به پرهیز از استعمال محصولات دخانی و محافظت در برابر دود دست دوم تاکید ویژه می کنند و افراد مصرف کننده دخانیات را برای دریافت خدمات مورد نیاز ارجاع می دهند. همچنین بیمارستان های آموزشی در چارچوب مقررات و آئین نامه ها از انجام تحقیقات توسط پژوهشگران برای اثبات مضرات استعمال دخانیات و ترک آن حمایت می کند.
- ۷- بیمارستان کارکنان درمانی و غیردرمانی مصرف کننده دخانیات را تشویق به ترک دخانیات نموده و استفاده از خدمات ترک را برای آنان تسهیل می کند.

۸- بیمارستان برای آموزش کارکنان درمانی و غیر درمانی بیماران و مراجعین در باره مضرات دخانیات و دود دست دوم و سوم و مزایای ترک استعمال دخانیات ساز و کار مشخصی دارد.

۹- طبق قانون با هدف محافظت بیماران، کارکنان و مراجعین در برابر مواجهه با دود دست دوم و حمایت از سلامت محیط کار کارکنان، مصرف دخانیات در تمامی فضاهای باز و بسته بیمارستان ممنوع است. استعمال دخانیات در تمامی وسایل نقلیه متعلق به بیمارستان در داخل و خارج بیمارستان و همچنین در همه وسایل نقلیه پارک شده در داخل بیمارستان ممنوع می باشد.

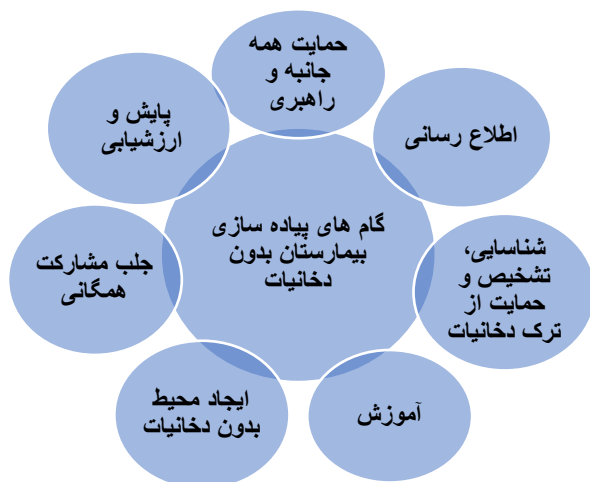
۱۰- در این بیمارستان فروش، عرضه و تبلیغ همه انواع محصولات دخانی ممنوع است.

۱۱- در بیمارستان هرگونه توافق برای دریافت کمک از صنایع دخانی ممنوع است و هیچ گونه همکاری با صنایع دخانیات صورت نمی پذیرد.

۱۲- بیمارستان این سیاست را بطور منظم پایش و ارزشیابی میکند.

گام های پیاده سازی بیمارستان بدون دخانیات^۱

بیمارستان بدون دخانیات با استفاده از هفت گام زیر پیاده سازی میشود:

^۱ گامهای پیاده سازی در کادرهای خاکستری رنگ آمده است.

کام اول: حمایت همه جانبه و راهبری

۱.۱: سیاست بیمارستان بدون دخانیات را در هیئت رئیسه ی بیمارستان مصوب کنید. (پیوست ۱)

در این بخش، سیاست بیمارستان بدون دخانیات در بالاترین سطوح تصمیم گیری در بیمارستان (هیئت مدیره یا هیئت رئیسه) مصوب میشود.

۱.۲: تیم اجرایی بیمارستان بدون دخانیات را تعیین و مستقر کنید.

در این بخش تیم اجرایی تعیین شده و یکی از مدیران بیمارستان مسئولیت هدایت این تیم را به عهده میگیرد. نمونه دعوتنامه با پیشنهاد اعضاء کمیته (پیوست ۲)

۱.۳: برای اعضاء تیم اجرایی ابلاغ صادر کنید.

۱.۴: یک نفر کارشناس (ترجیحاً کارشناس بهداشت محیط) را برای پیگیری پیاده سازی سیاست بدون دخانیات به این امر اختصاص دهید. (پیوست ۳)

۱.۵: برنامه عملیاتی (جدول گانت) را کامل کنید. (فایل اکسل پیوست ۴ را برای بیمارستان تکمیل کنید)

کام دوم: اطلاع رسانی

۲.۱: سیاست بدون دخانیات را به اطلاع همه کارکنان درمانی و غیر درمانی و مقامات بالادستی و شرکای اجتماعی برسانید. (نمونه مکاتبه پیوست ۵)

۲.۲: فرم تعهد نامه سیاست بیمارستان بدون دخانیات را به امضاء کارکنان درمانی و غیر درمانی، پزشکان و دانشجویان برسانید. (پیوست ۶)

در این بخش همه کارکنان، دانشجویان و پزشکان، تعهد نامه ای را که حاوی پذیرش سیاست بیمارستان بدون دخانیات است امضاء کرده اند و ساز و کار اخذ تعهد از کلیه کارکنان، دانش جویان و پزشکان جدید الورد در اولین روز شروع به کار یا قبل از آن وجود دارد.

۲.۳: اطلاعات لازم در مورد مخاطرات و پیامدهای نامطلوب مصرف دخانیات (سیگار، قلیان، پپ و سیگارهای الکترونیکی) و روش های ترک دخانیات را به طور گسترده در دسترس همه گیرندگان خدمت قرار دهید.

۲.۴: به روش های گوناگون و با استفاده از کانال های ارتباطی متعدد و تاثیر گذار ممنوعیت استعمال دخانیات و مضررات استعمال دخانیات و دود دست دوم و سوم به مخاطبین (کارکنان، بیماران، مراجعه کنندگان) آموزش و اطلاع رسانی نمایید. (پیوست ۷)

۲.۵: شرکت کنندگان در رویدادهای عمومی از جمله کنفرانس ها، جلسات، سخنرانی ها، رویدادهای اجتماعی ملزم به رعایت خط مشی ممنوعیت استعمال دخانیات در بیمارستان هستند؛ از این رویدادها میتوان در جهت اطلاع رسانی مؤثر سیاست بیمارستان بدون دخانیات و پیام های آگاهی بخش استفاده شود.

۲.۶: اطلاعیه ها و پوسترهای محدودیت و ممنوعیت مصرف دخانیات در فضاهای بسته و باز را در بیمارستان نصب کنید. (نمونه رول آپ پیوست ۸)

۲.۷: اطلاعیه ها و پوسترهای ممنوعیت عرضه و فروش مواد دخانی در بیمارستان را در بوفه ها و فروشگاه های موجود در بیمارستان نصب کنید.

۲.۸: در قراردادهای شرکت های پیمانکار بندهای مربوط به سیاست بدون دخانیات را وارد کرده، به امضاء مدیران شرکت برسانید. نمونه مکاتبه با دفتر حقوقی دانشگاه پیوست ۹)

۲.۹: هنگام ورود بیماران یا خانواده های آنان به روش های مختلف (پیامک، پوستر، نمایشگرها، بلندگو و...) سیاست بدون دخانیات را یادآوری کنید. (نمونه پیامک نوبت دهی پیوست ۱۰)

۲.۱۰: بیماران یا همراهان آنان را در زمان حضور در بیمارستان با حداقل یک ابزار رسانه ای کاغذی یا مجازی که در آن پیامدهای نامطلوب مصرف دخانیات بیان شده باشد، آشنا کنید.

گام سوم: جلب مشارکت همگانی

۳.۱: از تمامی کادر درمانی و غیر درمانی بیمارستان برای مشارکت در پیاده سازی سیاست بیمارستان دخانیات بصورت مکتوب دعوت کنید.

۳.۲: از خیرین، بنیاد های نیکوکاری و سازمان های مردم نهاد، برای پیاده سازی سیاست بیمارستان بدون دخانیات دعوت به همکاری کنید.

۳.۳: با برگزاری جلسات حضوری از ذینفعان کلیدی بیمارستان حمایت های لازم را دریافت کنید.

۳.۴: شیوه های موفق خود در اجرای سیاست بدون دخانیات را با سایر بیمارستانها به اشتراک بگذارید. (نوآوری)

گام چهارم: شناسایی مصرف کنندگان محصولات دخانی و حمایت از ترک دخانیات

۴.۱: پرسشنامه مربوط به ارزیابی مصرف دخانیات را برای همه کارکنان تکمیل کنید و مصرف کنندگان دخانیات در بیمارستان را شناسایی کنید.

در این مرحله در قالب معاینات دوره ای کارکنان(سوال ۱۰ و ۱۱ سابقه شخصی پرونده شاغلین)، همه مصرف کنندگان محصولات دخانی شناسایی میشوند و برای آنان پرونده تشکیل میشود. و داوطلبان ترک دخانیات به مرکز/شماره تماس ۴۰۳۰ پیش بینی شده ارجاع میشوند.(پرسشنامه پیوست ۱۱)

۴.۲: پرسش " آیا شما (بیمار) محصولات دخانی مصرف میکنید یا در مواجهه با دود دست دوم محصولات دخانی هستید" در قسمت پیش پذیرش از همه پرسیده شده و در موارد مثبت، شماره تلفن ۴۰۳۰ یا مراکز ترک به اطلاع آنان رسانده شود.

۴.۳: یا در بیمارستان کلینیک ترک دخانیات راه اندازی کنید یا داوطلبان ترک دخانیات را به شماره ۴۰۳۰ یا سایر مراکز ترک دخانیات مستقر در مراکز بهداشتی و درمانی معرفی کنید.

گام پنجم: آموزش

۵.۱: به همه کارکنان درمانی و غیر درمانی خود سیاست بیمارستان بدون دخانیات را آموزش دهید.

۵.۲: به همه کارکنان و پزشکان در باره مضرات مصرف دخانیات و دود دست دوم و دسترسی به امکانات ترک دخانیات، آموزش های لازم را داده و به آنان گواهی نامه آموزشی اعطا کنید.

۵.۳: در بیمارستان به بیماران و همراهان آنان، پیام های آموزشی ارائه کنید.

گام ششم: ایجاد محیط بدون دخانیات

۶.۱: فروش محصولات دخانی در بیمارستان را ممنوع کنید.

۶.۲: مصرف دخانیات را در محوطه ها و سیستم های حمل و نقل ممنوع کنید.

۶.۳: ادوات و وسایل استعمال دخانیات مانند جاسیگاری، قلیان و ... را از همه فضاهای اداری، درمانی، پشتیبانی و اقامتی جمع آوری کنید.

۶.۴: با استفاده از تلفن ۱۹۰ و هماهنگی با نزدیکترین مرکز بهداشتی با فروشندگان و عرضه کنندگان محصولات دخانی (سیگار، قلیان، پیب، سیگار الکترونیک و ...) در هر نقطه از بیمارستان و محدوده ۱۰۰ متری از بیمارستان مقابله کنید.

۶.۵: ذیل همه قراردادهای بیمارستان بندهای مربوط به تعهد پیمانکاران مبنی بر تعهد به سیاست بدون دخانیات را قید کنید.

نمونه بندهای قرارداد: به شرح ذیل:

- محصولات دخانی در بیمارستان به فروش نمی رسند.
- ممنوعیت همه جانبه تبلیغ، ترویج و پشتیبانی از صنعت دخانیات اعمال می شود.
- ممنوعیت استعمال دخانیات توسط نمایندگان پیمانکاران در بیمارستان رعایت می شود.

- تابلو عدم استعمال دخانیات در محل فعالیت در بیمارستان (مثل آشپزخانه، لاندری، بوفه و ....) نصب شود.
  - ممنوعیت هرگونه همکاری با صنعت دخانیات رعایت می‌گردد.
- ضمناً در مواد مربوط به فسخ قرارداد عبارت " در صورت عدم رعایت آیین نامه مذکور، کارفرما میتواند نسبت به فسخ قرارداد اقدام نماید"، درج گردد.

۶.۶: در مورد ناقضین سیاست بدون دخانیات، آیین نامه انضباطی مورد تأیید دفتر حقوقی را ابلاغ و اجرا کنید. (پیوست ۱۲)

کام هفتم : پایش و ارزشیابی

۷.۱: واحد بهداشت محیط بیمارستان بر اساس چک لیست های مورد تأیید وزارت بهداشت هر سه ماه یکبار سیاست بیمارستان بدون دخانیات را ارزیابی و به کمیته اجرایی گزارش کند. (پیوست ۱۳)